

Συγκριτική θεώρηση του «Ηγεμόνα» (Αγάπη Παπαδοπούλου, ΜTh)

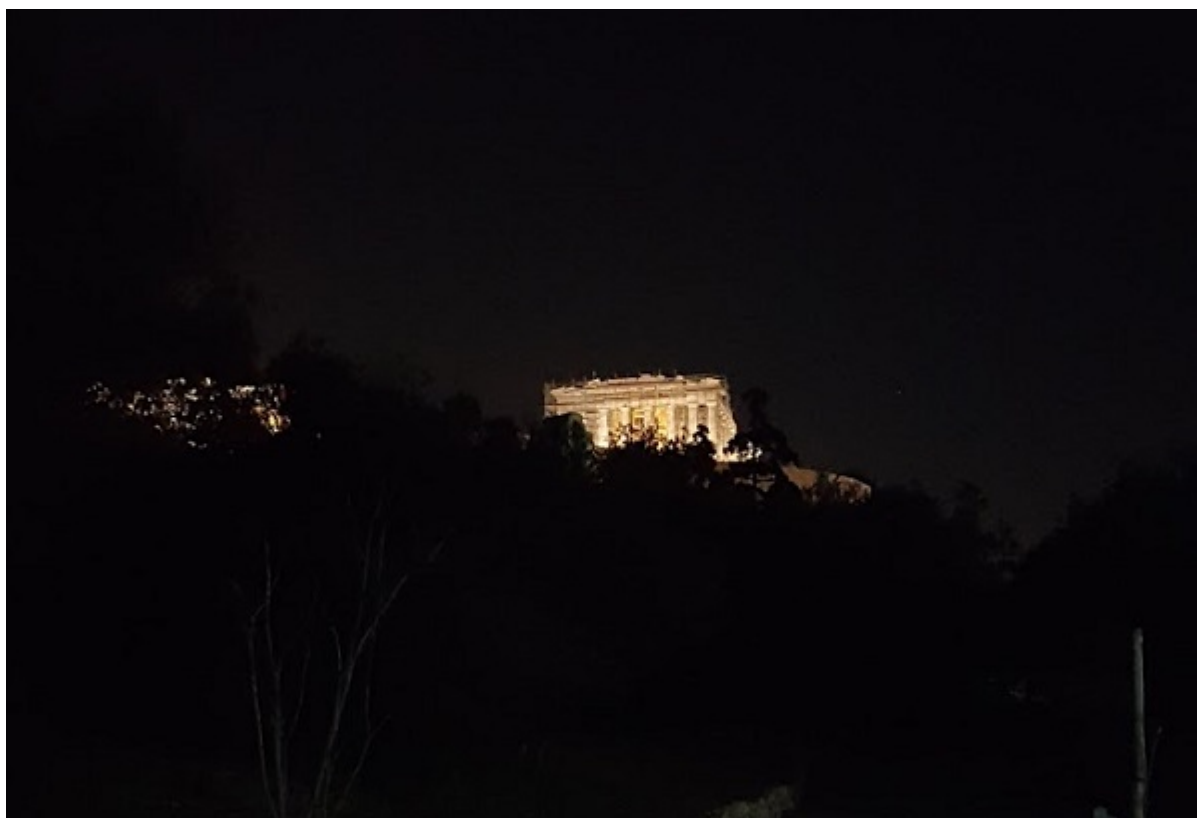
[/ Πεμπτούσια](#)

Είναι γεγονός ότι τόσο ο Πατριάρχης Φώτιος όσο και ο Νικολό Μακιαβέλι έχουν ένα κοινό ενδιαφέρον: να νουθετήσουν ένα νέο ηγεμόνα στη διαχείριση και την άσκηση μιας επιτυχημένης διακυβέρνησης. Και οι δύο επισημαίνουν στο έργο τους τα 'κλειδιά' μιας αποτελεσματικής διοίκησης που θα αποβεί τόσο προς όφελος του ίδιου του κυβερνήτη όσο και του λαού που κυβερνάται. Από τη συγκριτική τους όμως θεώρηση προκύπτουν πολλές διαφορές μεταξύ τους. Οι δύο συγγραφείς ζουν σε διαφορετική εποχή, σε ένα διαφορετικό ιστορικο-πολιτικό πλαίσιο, εμφορούνται από διαφορετικές αξίες, έχουν διαφορετικά πρότυπα ζωής, έχουν διαφορετικούς ιδεολογικούς ή πολιτικούς προσανατολισμούς, σχηματοποιούν εντέλει μια διαφορετική πολιτική θεωρία, με ιδιαίτερη ιδεολογική αναφορά και αξιακό περιεχόμενο.

Πιο συγκεκριμένα, οι δύο συγγραφείς ζουν σε διαφορετικά ιστορικά πλαίσια, τα οποία προσδιορίζουν τις ιδιαίτερες αξίες και πρότυπα του καθενός. Όπως είναι φυσικό, προέρχονται από διαφορετικό οικογενειακό περιβάλλον, με διαφορετικά

επιστημονικά και φιλοσοφικά ενδιαφέροντα. Ο Νικολό Μακιαβέλι προερχόταν από μια φτωχή οικογένεια της Ιταλίας[224]. Ενώ αντίθετα ο ιερός Φώτιος καταγόταν από μια πλούσια και αριστοκρατική οικογένεια της Κωνσταντινούπολης[225]. Ο ιερός Φώτιος έκανε θεολογικές σπουδές. Ασχολήθηκε και με τη φυσική και τα μαθηματικά. Ο Μακιαβέλι, από την άλλη, σπούδασε την πολιτική τέχνη. Επίσης έχουν διαφορετικά πρότυπα ζωής. Ο ιερός Φώτιος είχε ως πρότυπα τον Ιωάννη Χρυσόστομο, το Μέγα Βασίλειο, το Γρηγόριο Ναζιανζηνό, το Θεοδώρητο Κύρου και το Θεόδωρο Μοψουεστίας. Τη σκέψη του επηρέασαν επίσης ο Μέγας Αθανάσιος καθώς και άλλοι Καππαδόκες ιεράρχες[226]. Αντίθετα, ο Μακιαβέλι έχει ως πρότυπα τους ικανούς ηγεμόνες της εποχής του και κυρίως τον πάπα Βοργία.

Ο Μ. Φώτιος, εμπορούμενος από τις χριστιανικές ηθικές αρετές, επικεντρώνεται στο πρόσωπο του ίδιου του Ηγεμόνα, στην προσωπική ηθική του συγκρότηση. Αντίθετα, ο Μακιαβέλι έχοντας συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους, ενδιαφέρεται για την αποτελεσματικότητα των πράξεων του ηγεμόνα, για τον τρόπο άσκησης της πολιτικής του εξουσίας και όχι τόσο για την ηθική του ποιότητα. Η ηθική μάλιστα ποιότητα του ηγεμόνα τίθεται στην υπηρεσία άσκησης της πολιτικής του και σε βάρος της ηθικής του υπόστασης.

Σύμφωνα με το Φώτιο ο ηγεμόνας πρέπει να υπερβαίνει τις ανθρώπινες ανταγωνιστικές σχέσεις. Πρέπει να ενεργεί με αρετή και δικαιοσύνη. Είναι άξιος επαίνου, όταν έχει τη δύναμη να διαπράξει αδικία, αλλά εξακολουθεί να ενεργεί δίκαια. Για ένα φτωχό άνθρωπο υπάρχει μια δικαιολογία, αν και απαράδεκτη, για

αδικίες: η φτώχεια. Αλλά για έναν ηγέτη δεν υπάρχει καμία δικαιολογία για τη διάπραξη μιας αδικίας. Αυτός που ενεργεί αντίθετα στην αρετή, δεσμεύεται ταυτόχρονα από τρεις πολύ βλαβερές αμαρτίες: καταστρέφει τον εαυτό του, προκαλεί κακό σε όσους τον βλέπουν και βλασφημείται ο Θεός, γιατί έχει ανατεθεί σε έναν τέτοιο άνθρωπο τόσο μεγάλη δύναμη. Ως εκ τούτου, κάθε άνθρωπος, αλλά κυρίως εκείνοι που βρίσκονται στην εξουσία πρέπει να αποφεύγουν την αμαρτία. Οι απόψεις αυτές του Φωτίου οφείλονται στο γεγονός ότι ο ίδιος ανδρώθηκε και έδρασε σε ένα χριστιανικό περιβάλλον[227]. Αντίθετα ο Μακιαβέλι μεγάλωσε σε ένα περιβάλλον «κρίσης» του χριστιανικού κοσμοειδώλου, που «υπονομεύεται» από την παπική εξουσία της εποχής του. Η ίδια η εκκλησιαστική εξουσία είχε έναν εγκοσμιοκρατικό και αμφιλεγόμενο χαρακτήρα, αφού είχε εμπλακεί στις γεωπολιτικές διενέξεις της περιοχής, διεκδικώντας το δικό της μερίδιο δύναμης. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για μια εποχή έντονης αμφισβήτησης του ηθικού κύρους της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στα δημόσια πράγματα. Γι' αυτόν, πολλές φορές ο ηγεμόνας θα πρέπει να ενεργεί αντίθετα με τη συμπόνια, την ανθρωπιά, την αλήθεια, προκειμένου να διατηρήσει την εξουσία του.

Για το Φώτιο, ο άρχοντας θα πρέπει να εκπέμπει μεγαλοψυχία κατά την άσκηση των καθηκόντων του, γνωρίζοντας πότε θα φανεί αυστηρός και πότε όχι. Αντίθετα, ο ηγεμόνας κατά το Μακιαβέλι θα πρέπει να επιδεικνύει διαρκώς την πυγμή του, επιβάλλοντας δέος και φόβο στο περιβάλλον του και στους υπηκόους του.

Για το Μακιαβέλι όταν πρόκειται για ένα ζήτημα το οποίο αφορά την πατρίδα, είναι καθήκον κάθε πολίτη να δεχτεί ότι δεν υπάρχει θέμα δικαίου ή αδικού. Αλλά είναι ανάγκη χωρίς κανέναν ενδοιασμό να κάνει τα πάντα προκειμένου να σώσει την πατρίδα του[228]. Ο πόλεμος που είναι απαραίτητος, είναι δίκαιος και ο Θεός ευλογεί τα όπλα[229]. Οι ηγεμονίες που απασχολούν τον Μακιαβέλι είναι δημιουργήματα δύναμης. Ο λόγος ύπαρξης της πολιτικής του επικεφαλής της διοίκησης είναι η χρήση βίας και ο πόλεμος[230]. Ο σοφός ηγεμόνας δε θα πρέπει να έχει άλλο στόχο, εκτός από τον πόλεμο, τους νόμους και την πειθαρχία του[231]. Για το Μακιαβέλι οι ηγεμόνες που μπορούν μόνοι τους να υπερασπιστούν τον εαυτό τους είναι όσοι έχουν πολλά χρήματα και πολλούς άνδρες ώστε να μπορούν να οργανώσουν αρκετό στρατό για να πολεμήσουν όποιον θελήσει να τους επιτεθεί[232]. Αντίθετα, για τον Πατριάρχη Φώτιο ο πόλεμος είναι η έσχατη λύση και πρέπει να αποφεύγεται. Η εύνοια των υπηκόων προσφέρει περισσότερη ασφάλεια και δύναμη από ό,τι τα όπλα, η ανδρεία και η διοίκηση του στρατού[233]. Με βάση το Μέγα Φώτιο, στόχος του ηγεμόνα δεν είναι ο πόλεμος, αλλά η αγάπη και η ειρήνη. Εδώ παρατηρείται η διαφορετική «ιδεολογική αναφορά» των δύο συγγραφέων. Ο Μ. Φώτιος αναφέρεται στο μοντέλο μιας

χριστιανικής κοινωνίας, όπου επικρατεί η ειρήνη και η δικαιοσύνη, ενώ ο Μακιαβέλι αναφέρεται σε μια κοσμική κοινωνία, όπου επικρατεί ο πόλεμος και ο ανταγωνισμός.

Από τη διαφορετική κοσμοθεωρία τους προκύπτει και η διαφορετική ανθρωπολογία τους. Ενώ δηλαδή, για το Μ. Φώτιο ο ηγέτης θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από γενναιοδωρία, για το Μακιαβέλι αντίθετα, οφείλει να είναι εξαιρετικά φειδωλός στις παροχές του. Ακόμη, με βάση τον ιερό Φώτιο οι άνθρωποι πρέπει να θυμούνται πάντα ό,τι καλό μπορεί να έχουν κάνει άλλοι για αυτούς, αλλά να ξεχνούν γρήγορα ό,τι καλό μπορεί να έχουν κάνει οι ίδιοι σε άλλους. Το πρώτο είναι σημάδι καλοσύνης και ευγνωμοσύνης, ενώ το δεύτερο είναι σημάδι καθαρής μεγαλοψυχίας. Ο ευεργέτης δεν περιμένει αντάλλαγμα[234]. Ενώ για το Μακιαβέλι οι άνθρωποι είναι κακοί και άπληστοι και ξεχνούν γρήγορα το καλό που τους έχουν κάνει. Τους ανθρώπους μπορεί κανείς να τους έχει με το μέρος του μόνο για όσο τους κάνει καλό[235]. Έτσι, φαίνεται ότι έχουν διαφορετικά κριτήρια στην εκτίμηση του ήθους του ηγεμόνα. Ο Μ. Φώτιος στηρίζεται στο πρότυπο του αγίου, ενώ ο Μακιαβέλι στο πρότυπο του σκληρού ηγεμόνα.

Ο Μακιαβέλι αρνείται την εξύμνηση των ταπεινών και βυθισμένων στην πνευματική ενατένιση ανθρώπων που προτείνει ο χριστιανισμός, αφού θεωρεί ότι ορίζει ως μέγιστο αγαθό την ταπεινοφροσύνη, την εγκατάλειψη και την περιφρόνηση για τα ανθρώπινα, αρετές τις οποίες προφανώς ο ίδιος απορρίπτει. Με βάση το Μακιαβέλι ο χριστιανισμός δεν έχει δώσει καμία αξία στο μεγαλείο του μυαλού και στη δύναμη του σώματος. Έτσι έχει αποτύχει να προαγάγει τη δημόσια δόξα στην πραγματικότητα κι επίσης έχει συμβάλλει στην παρακμή και στην πτώση των μεγάλων εθνών. Ο χριστιανισμός έχει κάνει τον κόσμο αδύναμο[236].

Αντίθετα, για τον Πατριάρχη Φώτιο δεν υπάρχει ανώτερη εξουσία από την εξουσία που έχει η ιεροσύνη, δηλ. ο Χριστός. Οποιαδήποτε εξουσία για να είναι για τον χριστιανό επιθυμητή και νόμιμη, πρέπει να έχει την αναφορά της στο Θεό και να τελεί υπό την έγκριση και την ευλογία της Εκκλησίας. Για το Φώτιο, ο ηγεμόνας θα πρέπει να έχει μια αυθεντική πνευματική ζωή. Να διαθέτει τις χριστιανικές αρετές, να έχει στενή σχέση με την Εκκλησία και να ζει στην προσευχή. Για τον Μακιαβέλι ένας τέτοιος προσανατολισμός είναι αδιανόητος. Γι' αυτό και τα οράματα των δύο συγγραφέων για τον ηγεμόνα είναι διαφορετικά. Ο πατριάρχης Φώτιος τον θέλει δίκαιο και ενάρετο, σε αναφορά με τον Θεό, ενώ αντίθετα ο Μακιαβέλι σκληρό κι αποτελεσματικό, χωρίς υπακοή στο Θεό.

[flipbook title='Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ' book='papadopoulou_book' file='papadopoulou_diplomatiki.html'][/flipbook]

[224] Βλ. Κουέντιν Σκίներ, Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 18-19.

[225] Βλ. Νικόλαος Β. Τωμαδάκης, Φώτιος ο Α΄, Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. 12, εκδ. Μαρτίνοσ Αθ., Αθήνα 1968, στ. 22.

[226] Βλ. P.G. Migne 103, 420 Α κ.ε.

[227] Βλ. Despoina White Stratoudaki and Joseph Jr. Berrigan, The Patriarch and The Prince, The Letter of Patriarch Photios of Constantinople to Khan Boris of Bulgaria, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 1982, σελ. 63.

[228] Βλ. Κουέντιν Σκίներ, Μακιαβέλι, Νήσος, ό. π., σελ. 91.

[229] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 136.

[230] Βλ. Γιώργος Ρούσης, Το κράτος από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ, ό. π., σελ. 38.

[231] Βλ. Κουέντιν Σκίներ, Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 56.

[232] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 65.

[233] Βλ. Φώτιος, Ο Ηγεμών, ό. π., σελ. 99.

[234] Βλ. Despoina White Stratoudaki and Joseph Jr. Berrigan, The Patriarch and The Prince, ό. π., σελ. 69.

[235] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 92-93.

[236] Βλ. Κουέντιν Σκίներ, Μακιαβέλι, Νήσος, ό. π., σελ. 104.